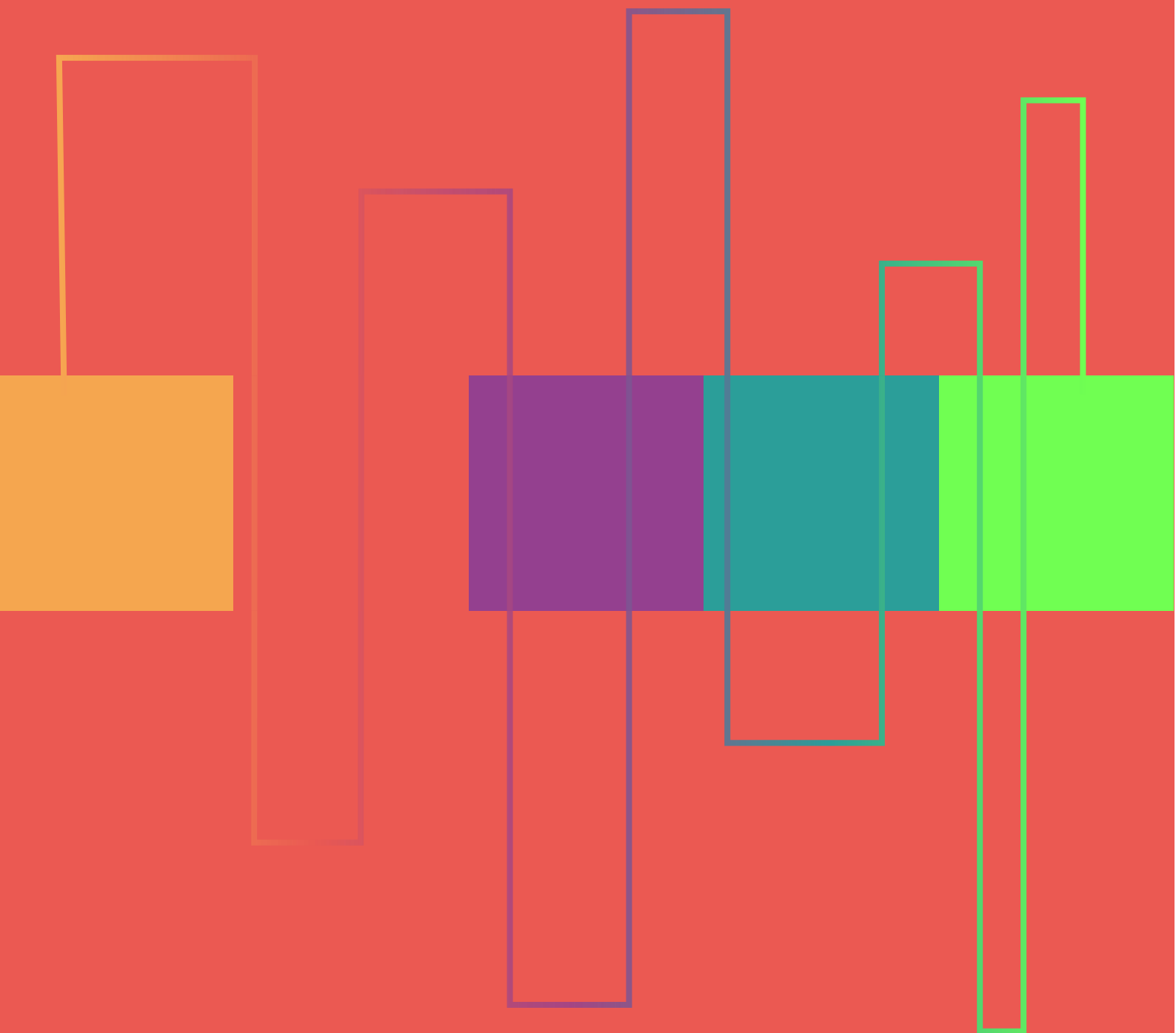

Stavovi nastavnika iz Vranja prema LGBT+ mladima

Autori: Gordana Trajković, Dragana Trajković, Mevlida Demić
Procesom mentorisao Boban Stojanović

Finansirano
od strane Evropske
unije i Saveta Evrope

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

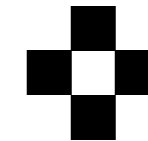
CONSEIL DE L'EUROPE

Implementirano
od strane Saveta Evrope

Stavovi nastavnika iz Vranja prema LGBT+ mladima

Autori: Gordana Trajković, Dragana Trajković, Mevlida Demić
Procesom mentorisao Boban Stojanović

“Srušimo četiri zida”

Svi pojmovi koji su u tekstu upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju i muški i ženski rod osoba na koja se odnose.

Finansirano
od strane Evropske
unije i Saveta Evrope

EUROPEAN UNION

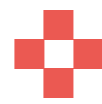
COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implementirano
od strane Saveta Evrope

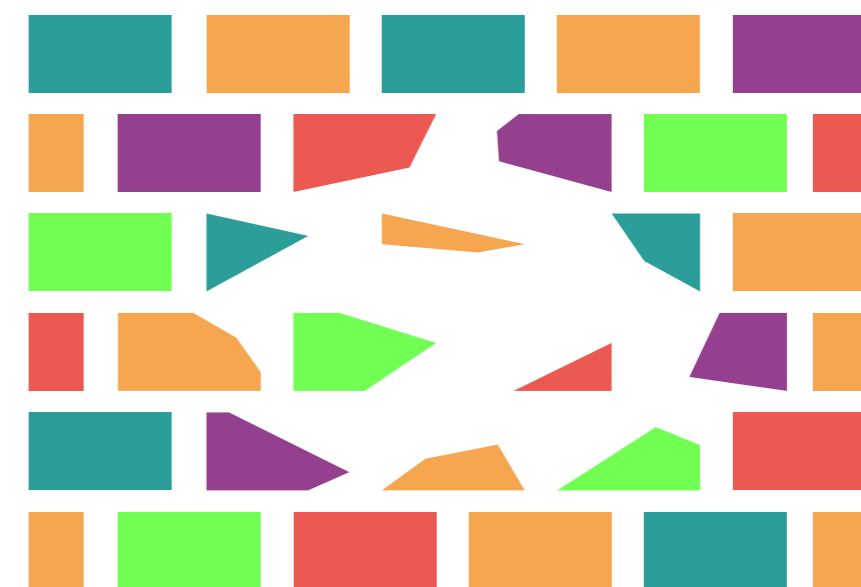

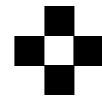

UVOD

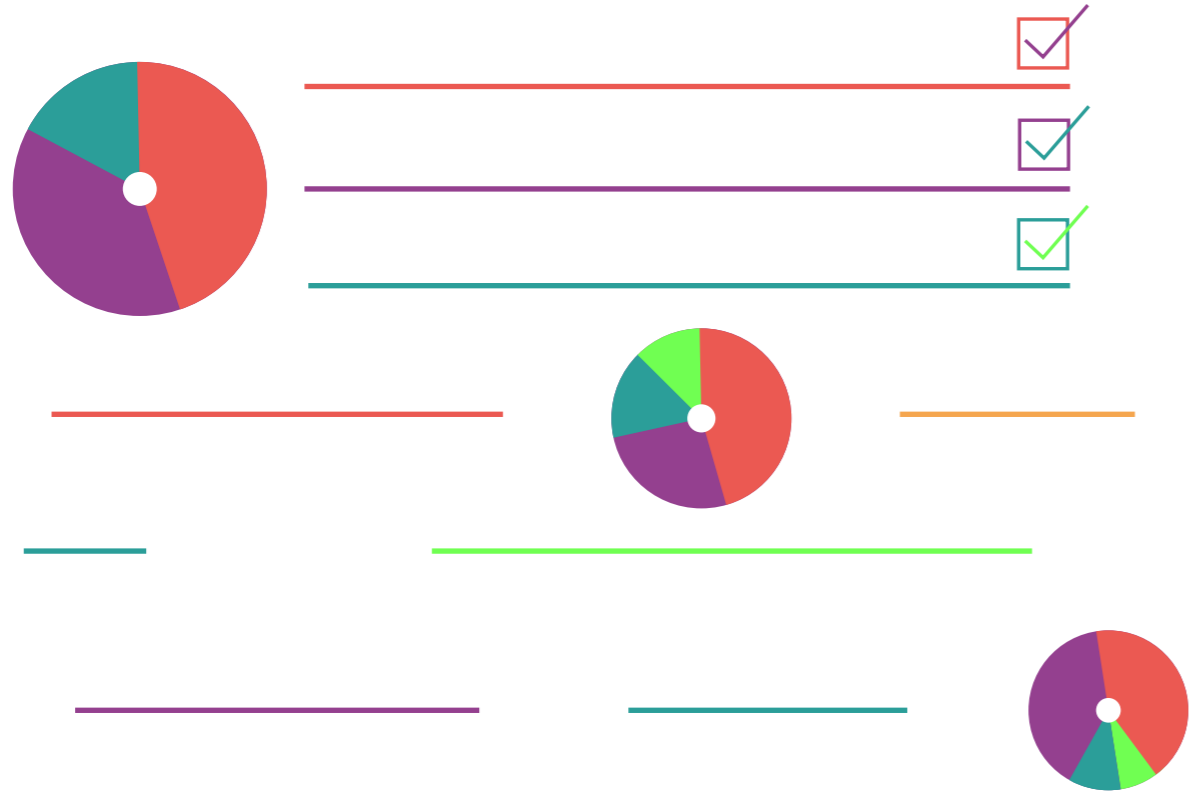
Nedovoljan broj istraživanja u oblasti položaja LGBT+ učenika u školama u Srbiji naveo nas je da kreiramo istraživanje čiji će cilj biti da saznamo više o njihovom položaju i vidljivosti. Nastavnici su svakodnevno u kontaktu sa učenicima i učenicama svih orijentacija, stoga je njihov pristup ovoj temi veoma bitan. Istraživanje ima za cilj da pokaže realnu sliku o stavovima i informisanosti nastavnog osoblja o navedenoj temi, ali i o njihovoj spremnosti da se bave ovom temom.

Upitnik sadrži ukupno 20 pitanja, od kojih je 18 bilo zatvorenog tipa, jedno otvoreno pitanje i jedno u kome je korišćena skala procene. Upitnik je distribuiran raspodelom fizičke verzije upitnika u školama i distribucijom elektronske verzije upitnika putem interneta. Našem pozivu su se odazvale i učestvovalе u istraživanju sledeće škole iz Vranja: OŠ „Jovan Jovanović Zmaj“, OŠ „Dositej Obradović“, OŠ „Svetozar Marković“, Gimnazija „Bora Stanković“, Poljoprivredno-veterinarska škola „Stevan Sindelić“ i Ekonomsko-trgovinska škola Vranje.

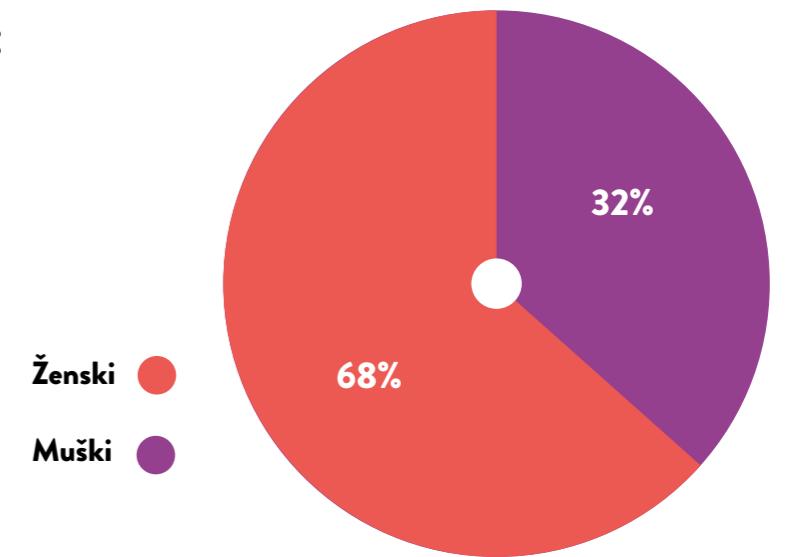
Opis uzorka

Uzorak ovog istraživanja čine nastavnici i nastavnice osnovnih i srednjih škola na teritoriji grada Vranja. Poziv za učešće u istraživanju poslat je u 6 osnovnih i 6 srednjih škola na teritoriji Grada Vranja. Istraživanju su se odazvale 3 osnovne i 3 srednje škole, koje su upitnik prosledile svom nastavnom kadru. Ukupan uzorak čine 87 nastavnika i nastavnica.

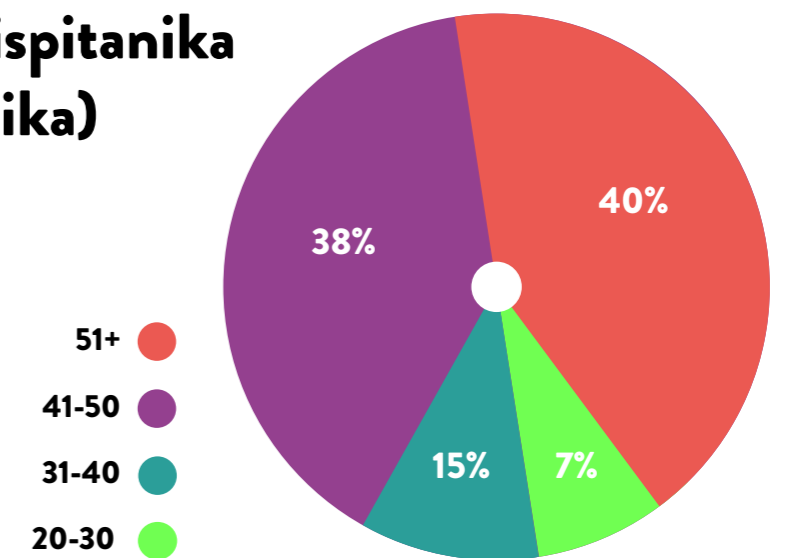
Ispitanici su se izjasnili o svom rodu birajući jednu od sledeće tri ponuđene opcije: muški rod, ženski rod, drugo. Na osnovu uvida u odgovore, dobijamo sledeće rezultate: 28 ispitanika čini muški rod, 59 ispitanika čini ženski rod, nije bilo ispitanika koji su odabrali treću opciju. Rod nastavnika izražen u procentima predstavljen je na sledeći način:

Rod nastavnika:

Uzorak ispitanika najviše čine stariji nastavnici (40% ispitanika ima više od 51 godinu), a detaljna struktura ispitanika na osnovu njihovih godina je sledeća:

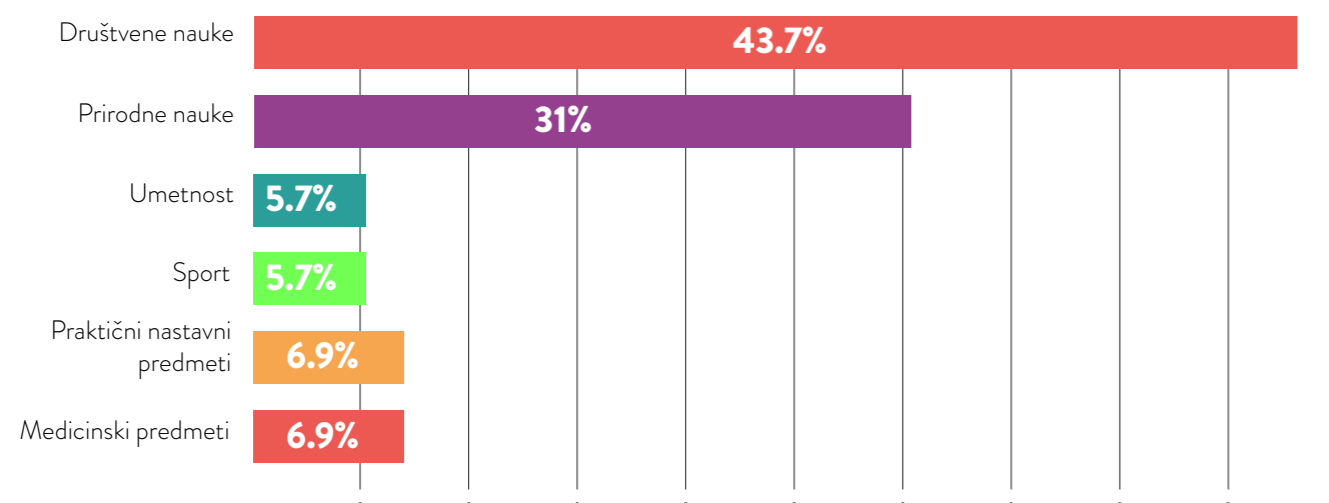
Starosni uzrast ispitanika (godine nastavnika)

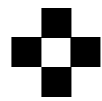

Sobzirom na to da su ispitanici zapošljeni u različitim tipovima škola, na osnovu njihovih odgovora dolazimo do sledećih podataka: 22 nastavnika je zaposleno u srednjoj opšte-obrazovnoj školi (25.29% ispitanika), 34 nastavnika je zaposleno u srednjoj stručnoj školi (39.08% ispitanika), dok je u osnovnoj školi zaposlen 31 nastavnik (35.63% ispitanika).

Sledeća varijabla je grupa predmeta koji predaju nastavnici. Radi lakše klasifikacije, nastavni predmeti su grupisani u potkategorije koje na sledećem grafikonu možete videti zajedno sa brojem nastavnika koji te predmete predaje.

Nastavni predmeti koje predaju nastavnici

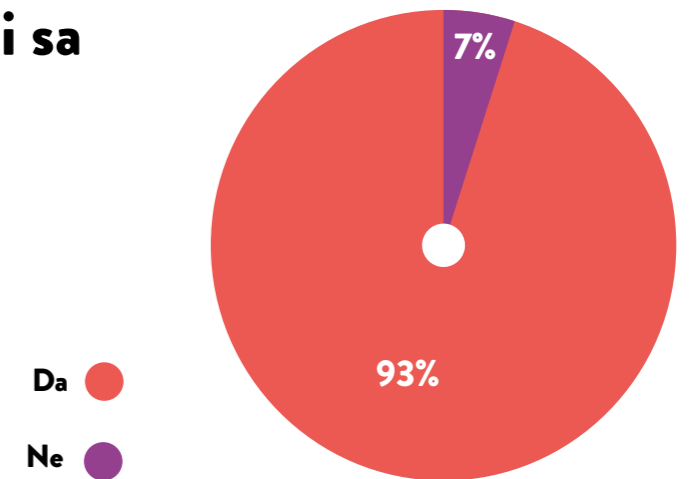

Rezultati istraživanja

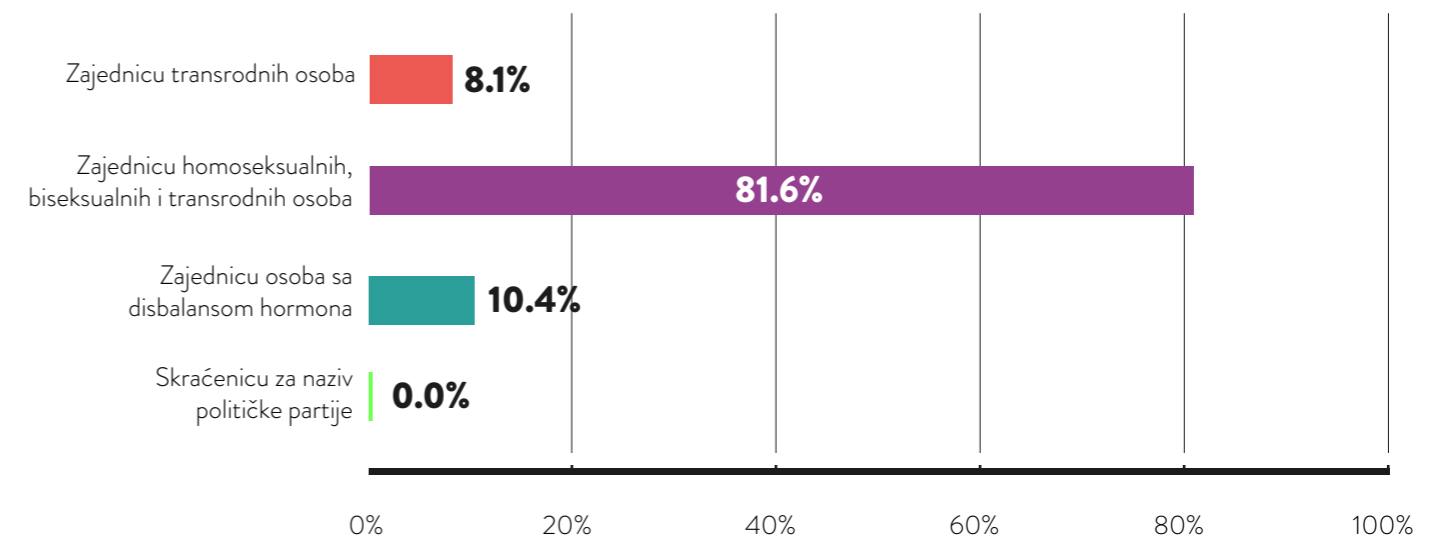
Na početku, vrlo je važno utvrditi da li su ispitanici upoznati sa terminom LGBT. Ispitanici su odgovarali sa DA i NE, a evo procentualno prikazanih njihovih odgovora:

Da li ste se upoznali sa terminom LGBT?

Ispitanici koji su odgovorili sa DA, smatraju da termin LGBT podrazumeva:

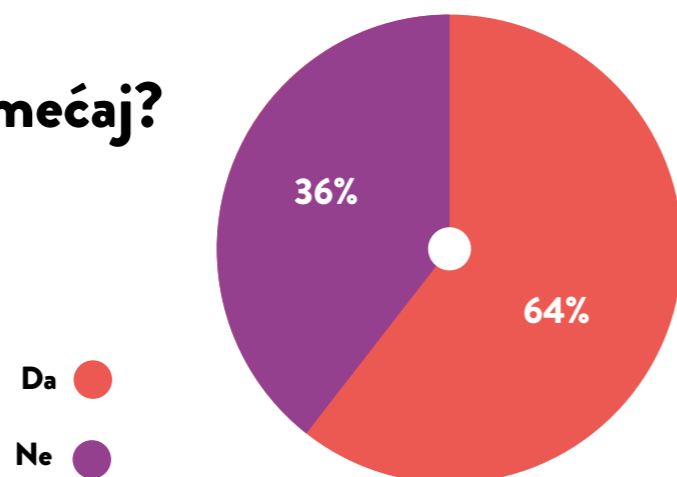
Šta termin LGBT podrazumava:

Većina ispitanika, njih 81.6% je dala tačan odgovor, što ukazuje na to da su čuli za navedeni termin i da im je jasno šta navedeni termin LGBT podrazumeva.

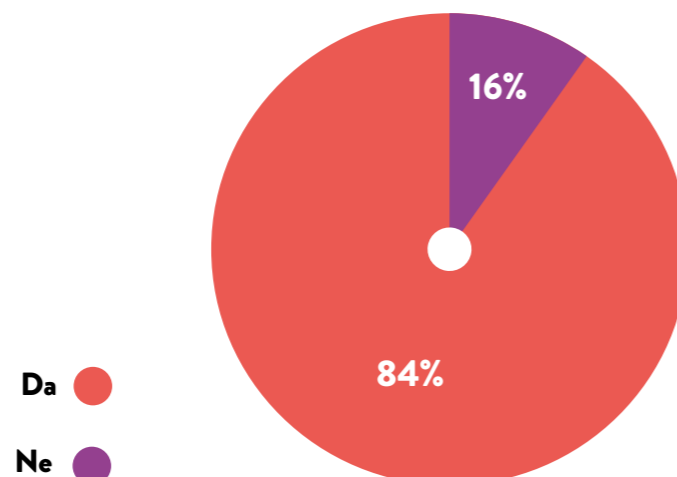
Pored poznavanja termina LGBT, neophodno je znati šta ispitanici misle o homoseksualnosti. Postavljanjem pitanja da li je homoseksualnost poremećaj, saznajemo da 56 ispitanika smatra da homoseksualnost jeste poremećaj, dok 31 ispitanik smatra da homoseksualnost nije poremećaj. Procentualno posmatrano, odgovori ispitanika imaju sledeći odnos:

Da li smatrate da je homoseksualnost poremećaj?

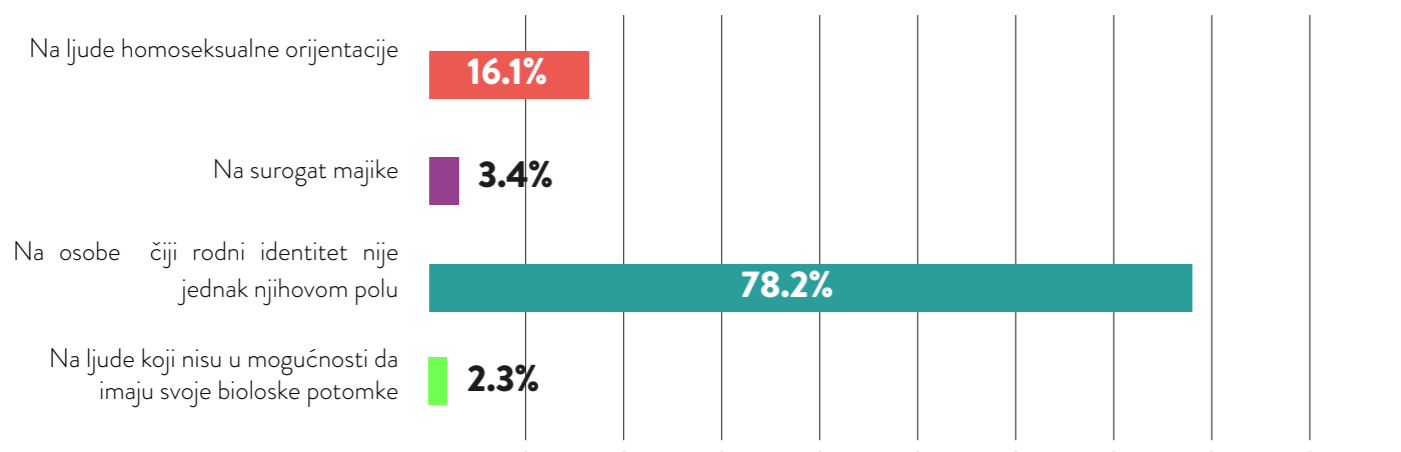
Nakon toga, putem zatvorenog pitanja ispitali smo upoznatost ispitanika sa terminom TRANSRODNOST i dobili sledeće rezultate:

Da li znate šta znači termin transrodnost?

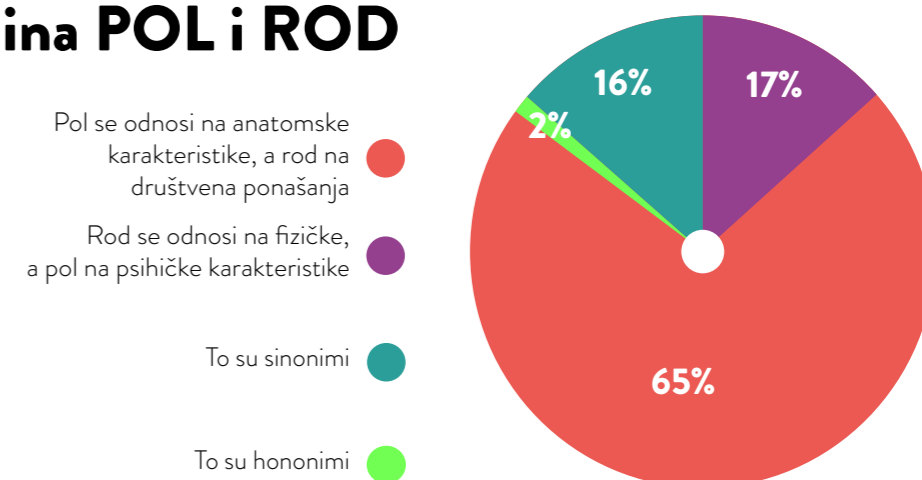
Ispitanici koji su odgovorili sa DA, odabirom jednog od ponuđenih odgovora izjasnili su se o tome na šta se navedeni termin odnosi:

Termin transrodnost odnosi se...

Rezultati pokazuju visoko razumevanje termina TRANSRODNOST (78.2%), ali u nešto manjem procentu u odnosu na termin LGBT. S obzirom na to da smo želele da se bolje upoznamo sa time kako ispitanici shvataju transrodnost, bilo je neophodno da ispitanici iskažu svoje razumevanje termina POL i ROD. Oni su to učinili odabirom jednog od ponuđenih odgovora prikazanih na sledećem grafikonu.

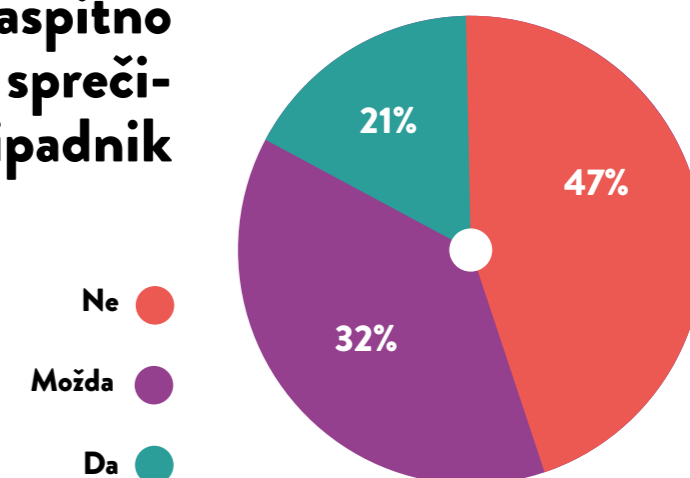
Razumevanje značenja termina POL i ROD

Ispitanici su birali između četiri ponuđena odgovora, 65% ispitanika je odabralo odgovor „pol se odnosi na anatomske karakteristike, a rod na društvena ponašanja“, 17% ispitanika se odlučilo za odgovor „rod se odnosi na fizičke karakteristike, a pol na psihičke karakteristike“, 16% ispitanika je reklo da su navedeni termini sinonimi, a 2% ispitanika je reklo da su navedeni termini homonimi.

Dve osnovne funkcije svake škole su vaspitna i obrazovna, a njih sprovodi nastavno osoblje svojim planom i programom, načinom rada, posrednim i neposrednim uticajem. Uzimajući to u obzir, htele smo da proverimo da li nastavnici/e smatraju da se kvalitetnim vaspitno-obrazovnim uticajem može sprečiti da učenik postane pripadnik LGBT+ zajednice.

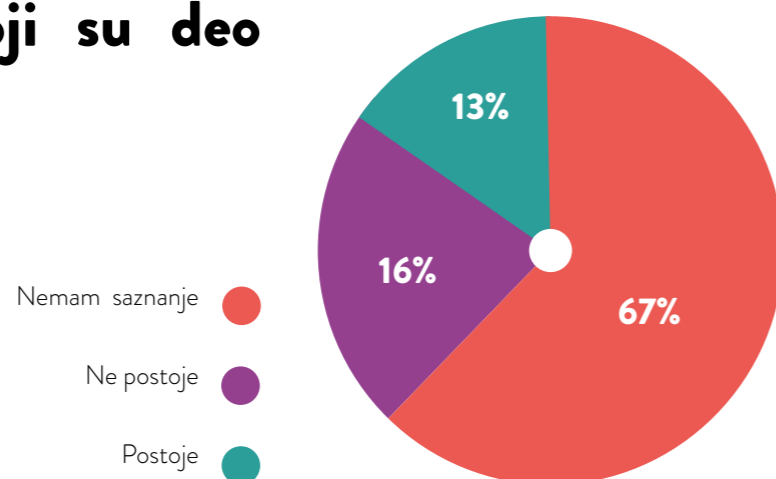
Da li se kvalitetnim vaspitno obrazovnim radom može sprečiti da učenik postane pripadnik LGBT+ zajednice?

Najveći broj ispitanika (47%) smatra da se kvalitetnim vaspitno-obrazovnim radom ne može sprečiti da učenik postane pripadnik LGBT+ zajednice, dok 32% ispitanika smatra da je to možda moguće, a 21% ispitanika smatra se kvalitetnim vaspitno-obrazovnim uticajem može sprečiti da učenik postane pripadnik LGBT+ zajednice.

Kako bi se nadovezali na ovaj podatak, zanimalo nas je mišljenje i saznanje nastavnika o postojanju učenika koji su deo LGBT+ zajednice. Nastavnici/e koji su se izjasnili da nemaju saznanje čine 67% ispitanika, 16% njih je reklo da ne postoje, dok 13% tvrde da njihovu školu pohađaju učenici ili učenice koji su deo LGBT+ zajednice.

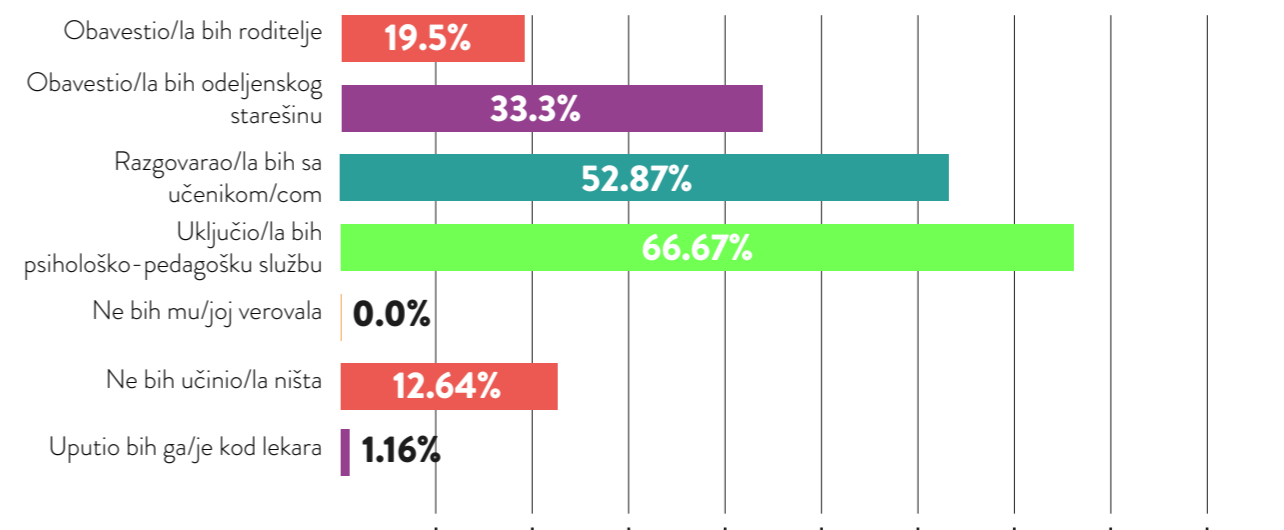
Da li u školi u kojoj radite postoje učenici koji su deo LGBT+ zajednice?

Veliki procenat odgovora „nemam saznanje“, direktno ukazuje na nizak stepen vidljivosti pripadnika LGBT+ zajednice, a takođe i na malu spremnost i mogućnost javnog izjašnjenja svoje homoseksualne orijentacije.

Ukoliko se učenik obrati nastavniku ili nastavnici i kaže u poverenju da je istopolne orijentacije ili drugačijeg rodnog identiteta od pola pripisanog na rođenju, neophodno je da nastavnici imaju adekvatno znanje i pedagoški takt, kako bi postupili u najboljem interesu učenika. Ispitanicima je predočena ovakva situacija u obliku pitanja sa mogućim višestrukim odabirom odgovora, a u sledećem grafikonu je prikazano za koje postupke su se najčešće odlučili:

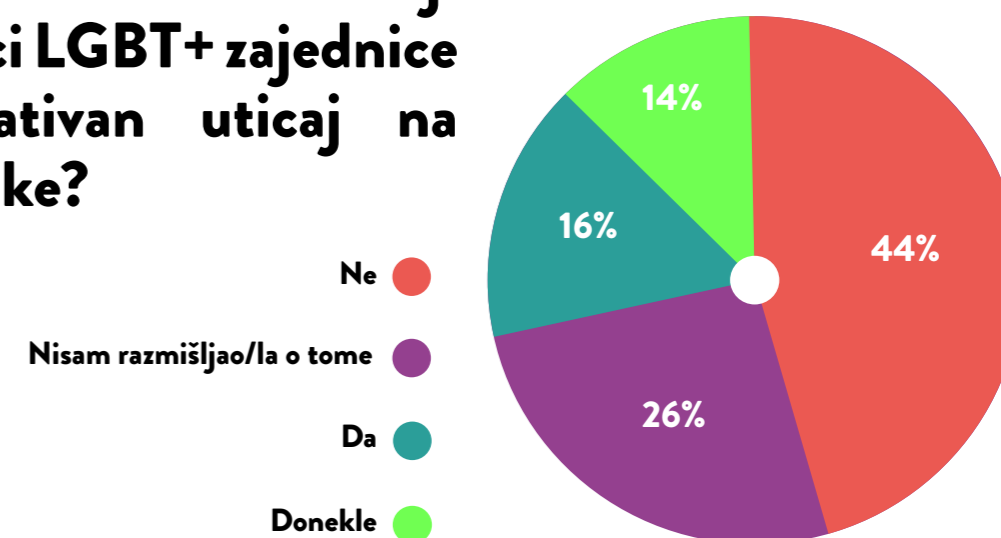
Postupak nastavnika/ce nakon što učenik/ica poveri da je istopolne orijentacije

Svaki postupak u ovakvoj situaciji mora biti odmeren i adekvatan, kako bi se postupilo u najboljem interesu učenika ili učenice uz poštovanje ličnog identiteta i poverljivosti informacija.

U školi, svaki pojedinac se nalazi u određenoj vršnjačkoj grupi u kojoj se neprekidno odvijaju raznovrsni međusobni uticaji. S obzirom na to, zanimalo nas je da li nastavnici/e smatraju da učenici pripadnici LGBT+ zajednice imaju negativan uticaj na ostale učenike. Njihovi odgovori su procentualno prikazani na sledeći način:

Da li smatrate da učenici koji su pripadnici LGBT+ zajednice imaju negativan uticaj na ostale učenike?

Mnoga istraživanja pokazuju da postoje razni oblici diskriminacije i ugnjetavanja u školskom sistemu. Pokušali smo da saznamo koje oblike diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije nastavnici/e najčešće primećuju u školi. Ispitanicima je ponuđeno 5 mogućih odgovora za svaki oblik diskriminacije (veoma često primećujem – 5, često primećujem – 4, ne mogu da se odlučim – 3, retko primetim – 2, uopšte nisam primetio/la – 1), od kojih su birali samo jedan. U sledećoj tabeli je broјčano prikazan prosek odgovora ispitanih nastavnika o učestalosti primećenih oblika diskriminacije:

Oblici diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije primećeni u školi	Veoma često primećujem (5)	Često primećujem (4)	Ne mogu da se odlučim (3)	Retko primetim (2)	Uopšte nisam primetio/la (1)
Stereotipe			2.8		
Homofobiju			3.1		
Psihičko nasilje			2.6		
Fizičko nasilje			2.7		
Socijalnu izolaciju			2.4		
Pretnje			2.7		
Transfobiju			1.5		
Subjektivno ocenjivanje			2.4		
Digitalno nasilje			3.2		
Drugo: _____	Ispitanici nisu navodili druge oblike diskriminacije				

Odgovori ispitanika su individualna procena i uopšteno gledano zastupljeni su svi oblici diskriminacije u određenoj meri. Ovde je bitno skrenuti pažnju na veštinu uočavanja i prepoznavanja raznih oblika diskriminacije i njihovog manifestovanja, kao i na neophodno znanje koje tome prethodi. Neophodno je stalno dodatno usavršavanje nastavnog kadra, kako bi uspeli da na vreme prepoznaju diskriminaciju i blagovremeno i adekvatno reaguju.

Nakon ovih podataka, vrlo je bitno znati na kojim relacijama se najviše odvija diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije. Na osnovu mišljenja 86.2% ispitanika, saznajemo da se diskriminacija najviše dešava između učenika. Zatim, 9.2% ispitanika smatra da je diskriminacija najviše usmerena od nastavnika ka učenicima, a 4.6% ispitanika smatra da se diskriminacija najviše odvija između nastavnika. Ispitanici se nisu izjašnjavali da postoji diskriminacija po ovom pitanju usmerena od učenika ka nastavnicima.

Profesija nastavnika zahteva konstanto unapređivanje i usavršavanje znanja i veština. Određene teme, uključujući i seksualnu orijentaciju i rodni identitet, još uvek su tabu tema u našem društvu i školskom sistemu. Iz neznanja dolaze predrasude, a iz predrasuda mogu doći razni oblici diskriminacije, pa čak i verbalno, psihičko i fizičko nasilje. Obrazovanjem, dodatnim učenjem i usavršavanjem mogu se pobediti predrasude, razumeti i uvažavati međusobne razlike. Pitali smo nastavnike da li smatraju da su dovoljno edukovani o problemima sa kojima se susreću pripadnici LGBT+ zajednice i čak 48.28% je dalo odgovor NE, 33.33% je odgovorilo DONEKLE, a 18.39% ispitanika je odabralo odgovor DA. Dobijeni podaci jesu jasni pokazatelji nedovoljnog znanja na temu LGBT+ prava i visokog stepena ugroženosti istih. Sledeće pitanje nam je pomoglo da utvrdimo spremnost nastavnika za dodatno usavršavanje po pitanju pružanja adekvatne podrške učenicima koji su pripadnici LGBT+ zajednice. Spremnost i volju za pohađanje takvog seminara je izrazilo 37.93% ispitanika, 27.59% ne bi pohađalo seminar, dok bi 34.48% pohađalo seminar samo ukoliko je to obavezno.

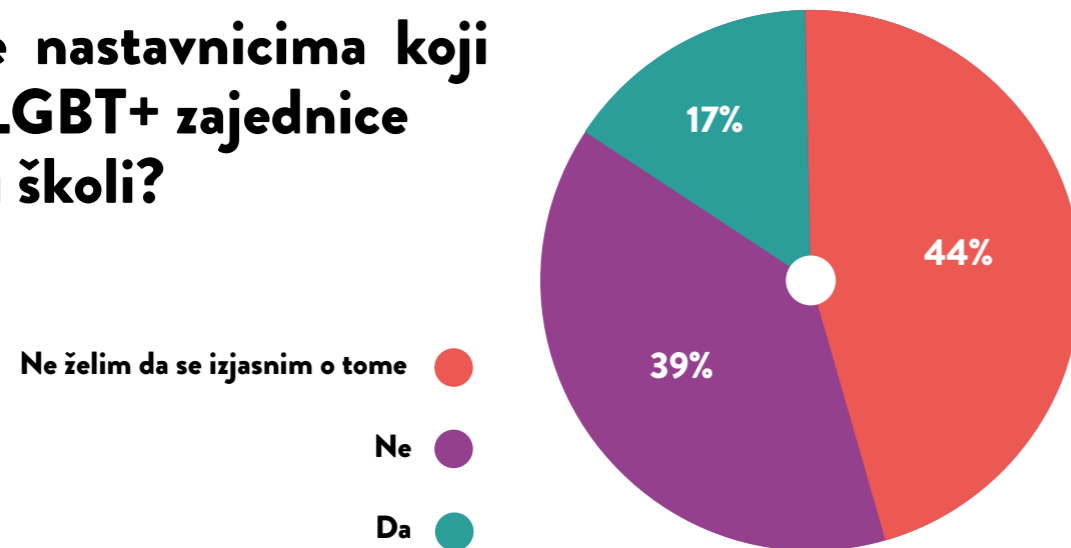
Ukoliko uporedimo cifru koja pokazuje procenat nedovoljne edukovanosti (ne – 48.28% i donekle – 33.33%) i procenat koji pokazuje da nastavnici/e nemaju volju za pohađanje seminara gde bi stekli neophodna znanja (ne bih pohađao/la – 27.59% i samo ukoliko je obavezno – 34.48%), dolazimo do zabrinjavajućeg podatka. Većina nastavnika nema dovoljno znanja i ne pokazuje interesovanje za učenjem i usavršavanjem koje bi doprinelo njihovom lakšem i kvalitetnijem radu usmerenom ka dobrobiti svakog učenika i učenice.

	Da li smatrate da učenici imaju adekvatnu edukaciju o seksualnoj orijentaciji?	Da li smatrate da su nastavnici dovoljno edukovani o problemima sa kojima se susreću pripadnici LGBT+ zajednice	Da li smatrate da su nastavnici dovoljno edukovani o problemima sa kojima se susreću pripadnici LGBT+ zajednice	
DA	18.39%	5.75%	Pohađao/la bih	37.93%
NE	48.28%	54.02%	Ne bih pohađao/la	27.59%
DONEKLE	33.33%	40.23%	Samo ukoliko je obavezno	34.48%

Pored toga što ispitanici smatraju da nemaju dovoljno znanja o LGBT temama, takođe smatraju da ni učenici/e nemaju adekvatnu edukaciju o seksualnoj orijentaciji. Samo 18.39% ispitanika smatra da učenici imaju adekvatnu edukaciju o seksualnoj orijentaciji, dok 48.28% ispitanika smatra da učenici nemaju adekvatnu edukaciju, a 33.33% ispitanika smatra da učenici donekle imaju adekvatnu edukaciju o seksualnoj orijentaciji. Ovi podaci su tabelarno prikazani na slici iznad.

Potegli smo i pitanje zapošljavanja nastavnika i nastavnica koji su pripadnici LGBT+ zajednice. Samo 17% ispitanika je odgovorilo da je nastavnicima koji su deo LGBT+ zajednice mesto u školi, dok 39% ispitanika smatra da nastavnicima koji su deo LGBT+ zajednice nije mesto u školi. Čak 44% ispitanika nije želelo da se izjasni. Odgovori ispitanika su procentualno prikazani na sledećem grafikonu:

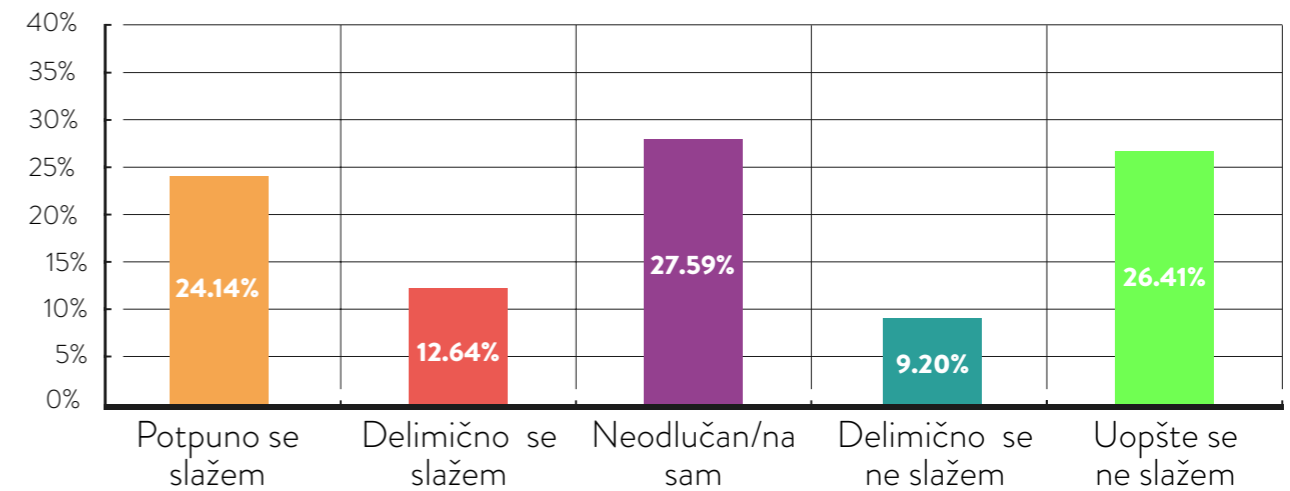
Da li je nastavnicima koji su deo LGBT+ zajednice mesto u školi?

Još jedno bitno pitanje, koje predstavlja bazičnu tačku vizije, kulture i prakse školstva, jeste da li škola treba da bude inkluzivna kada je reč o osobama LGBT+ zajednice? Inkluzija u osnovi znači uključenost, što se odnosi na uključenost svih grupacija ljudi/dece. Takođe, karakteriše je otvorenost, poštovanje individualnosti, uvažavanje potreba i pružanje podrške.

Ispitanicima je ponuđeno 5 mogućih odgovora (potpuno se slažem – 5, delimično se slažem – 4, neodlučan/a sam – 3, delimično se ne slažem – 2, uopšte se ne slažem -1), od kojih su birali samo jedan. Brojčano prikazan prosek odgovora ispitanih nastavnika iznosi 2.98. Procent ispitanika koji se potpuno slaže iznosi 24.14%, delimično se slaže 12.64%, neodlučno je 27.59% ispitanika, delimično se ne slaže 9.20% ispitanika, dok se uopšte ne slaže 26.41% ispitanika. Sledeći grafikon prikazuje navedene rezultate:

Da li škola treba da bude inkluzivna kada je reč o osobama LGBT+ zajednice?

Zapažamo da je vrlo visok procenat ispitanika koji misle da škola ne treba da bude inkluzivna kada je reč o pripadnicima LGBT+ zajednice. Ovaj rezultat je poražavajući. Mišljenja smo da sva deca imaju pravo da pohađaju školu i da budu uvažavana, poštovana i dobiju adekvatno vaspitanje i obrazovanje koje škola pruža. Nema nikakvih pravnih ili moralnih opravdanja da se vrši ekskluzija (isključivanje) učenika koji su pripadnici LGBT+ zajednice. Takođe, ovo se odnosi i na nastavni kadar i sve zaposlene u školi.

Poslednje pitanje otvorenog tipa u našem upitniku dalo je mogućnost nastavnicima i nastavnicama da daju dodatni komentar ili iskažu mišljenje na navedenu temu. Ovu mogućnost iskoristilo je samo troje ispitanika, njihovi odgovori su anonimni i ovom prilikom ih citiramo:

„Seksualna opredeljenost je nešto sa čime se čovek rađa i nema nikakve veze sa obrazovanjem.“

„Podrška za LGBT!“

„Moj sin ima 17 godina, učenik je Gimnazije. Skoro mi se poverio da je homoseksualne orijentacije. Reagovao sam mirno i rekao mu da mi je žao što je tako, ali ako je on srećan da ću biti i ja. Iznenadilo ga je moje prihvatanje, plašio se reakcije. Rekao mi je da to duže vreme drži u sebi i da se sad oseća oslobođeno, da je skinuo teret sa sebe. Smatram da je podrška roditelja najvažnija, ako ona postoji lako će se izboriti sa sredinom.“

ZAKLJUČAK

Na početku, krenućemo od upoznatosti nastavnika sa terminima LGBT i TRANSRODNOST i istaći da većina nastavnika zna šta su navedeni termini i na šta se odnose. Međutim, razumevanje termina, razumevanje ljudi na koje se odnose navedeni termini, razumevanje okolnosti, situacije i trenutnog socijalnog i pravnog statusa u kom se nalaze pripadnici LGBT+ zajednice, definitivno manjka. U prilog tome, čak 64% nastavnika/ica smatra da je homoseksualnost poremećaj. Podsećamo da je Svetska zdravstvena organizacija uklonila homoseksualnost sa liste međunarodne klasifikacije bolesti još 17. maja 1990. godine.

Ovakav izražen stav možemo pripisati nedovoljnoj edukaciji nastavnog kadra. U ovom istraživanju, 48.28% nastavnika je reklo da nisu dovoljno edukovani o problemima sa kojima se susreće LGBT+ zajednica, a zabrinjavajuće je što je spremnost za pohađanje seminara koji bi pružio neophodna znanja vrlo niska - 27.59% nastavnika ne bi pohađalo seminar, dok bi 34.48% pohađalo seminar samo ukoliko je to obavezno.

Da nastavnici ne znaju kako da reaguju i postupaju u slučaju učenika pripadnika LGBT+ zajednice govore i podaci gde 19.54% njih obaveštava roditelje, 33.33% obaveštava odeljenskog starešinu, a 12.64% nastavnika ne bi ništa uradilo ukoliko im se učenik poveri da je homoseksualne orijentacije. Napominjem, nije neophodno kontaktirati i obaveštavati roditelje, ukoliko se proceni da to trenutno nije u najboljem interesu deteta. Ovde možemo da nadovežemo sposobnost uočavanja različitih oblika diskriminacije, adekvatno reagovanje na njih, kao i rad na njihovoj prevenciji i napomenemo da, uz dodatnu obuku, ove veštine mogu da se poboljšaju.

Podsećamo da svako lice ima pravo na obrazovanje i vaspitanje (Zakon o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja, član 3) i da sistem obrazovanja i vaspitanja mora da obezbedi za svu decu jednakost i dostupnost ostvarivanja prava na obrazovanje i vaspitanje zasnovanom na socijalnoj pravdi i principu jednakih šansi bez diskriminacije (isto, član 7).

Napominjemo da je zabranjena diskriminacija u oblasti rada, odnosno narušavanje jednakih mogućnosti za zasnivanje radnog odnosa ili uživanje pod jednakim uslovima svih prava u oblasti rada (Zakon o zabrani diskriminacije, član 16)

Takođe, kada je reč o inkluzivnosti škole kada je reč o osobama LGBT+ zajednice, sa tim se nije složilo 26.44% ispitanih nastavnika, a delimično se nije složilo 9.2% ispitanih nastavnika. Smatramo da je ovo visok procenat odgovora koji su protiv uključenosti LGBT osoba u školski sistem i samim tim ne možemo da smatramo da je škola sigurno mesto za učenike i nastavnike koji pripadaju LGBT+ zajednici.

Podsećamo, težak oblik diskriminacije je izazivanje i podsticanje neravnopravnosti, mržnje i netrpeljivosti, po osnovu pola, rodnog identiteta i seksualne orijentacije (Zakon o zabrani diskriminacije, član 13).

Da škole nisu otvorene za saradnju i razgovor na temu LGBT zajednice govori i činjenica da su poziv za učestvovanje u ovom istraživanju i saradnju odbile 3 osnovne škole i 3 srednje škole u Vranju. To je polovina postojećih škola u Vranju, a samim tim i polovina nastavnog kadra u Vranju.

Da škole nisu otvorene za saradnju i razgovor na temu LGBT zajednice govori i činjenica da su poziv za učestvovanje u ovom istraživanju i saradnju odbile 3 osnovne škole i 3 srednje škole u Vranju. To je polovina postojećih škola u Vranju, a samim tim i polovina nastavnog kadra u Vranju.

Jedan od osnovnih ciljeva vaspitanja i obrazovanja je razvoj tolerancije i uvažavanje različitosti (Zakon o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja, član 8). Ove ciljeve su dužni da sprovedu i nastavnici/e, a to nije moguće ukoliko se njihove predrasude preslikavaju na njihov rad.

Dodatnim obrazovanjem nastavnika/ica možemo rušiti postojeće predrasude, smanjiti oblike diskriminacije koji oni vrše, a samim tim povećati sposobnost prepoznavanja raznih oblika diskriminacije i poboljšati način reagovanja na njih i rešavanja takvih situacija. Na ovaj način, adekvatnim usavršavanjem postojećeg nastavnog kadra, kao i adekvatnim formalnim obrazovanjem budućeg nastavnog kadra, možemo izgraditi školski sistem bez predrasuda prema LGBT zajednici.

Za kraj, dodajemo da svako ima pravo da se izjasni o svojoj seksualnoj orijentaciji, a diskriminatorsko postupanje zbog takvog izjašnjenja je zabranjeno (Zakon o zabrani diskriminacije, član 21).

Program “Srušimo četiri zida” finansiraju Evropska unija i Savet Evrope, kroz grant dodeljen Krovnoj organizaciji mladih Srbije. Stavovi izraženi u ovoj publikaciji ne izražavaju nužno zvanične stavove Evropske unije i Saveta Evrope.

Finansirano
od strane Evropske
unije i Saveta Evrope

COUNCIL OF EUROPE

Implementirano
od strane Saveta Evrope

